

Simonyi Gyula (szerk.)

Igazán szeretne egy gyermek nálunk és most megfoganni?

Takács-Sánta András könyvismertetése*

Az ökológiai válság egyik fő oka a jelentősen megnövekedett emberi népességszám, tehát a népességnövekedés visszafogása az egyik legfontosabb lehetséges lépés az ökológiai fenntarthatóság irányába. Bár elviekben sokan belátjuk mindezt, mégis rendszerint hallgatunk róla. Ugyanúgy nem illik beszélni erről a kérdéskörrel, mint ahogy például a környezeti problémák egy másik fő okát, a gazdasági növekedést sem illendő megkérdőjelezni. Ez a szöveggyűjtemény bátor munka abban az értelemben, hogy megtöri ezt a tabut, és nyíltan beszél a népességszabályozás kényes kérdéséről. Szerkesztője, Simonyi Gyula már hosszú évek óta szinte minden megnyilvánulásában kitér erre a kérdésre, annak ellenére, hogy emiatt „népszerűségi indexe” néhány körben nem túl magas.

Pedig a tabudöntögetés sokszor elengedhetetlen egy társadalom fennmaradásához. Az ökológiai válságot is alighanem csak úgy élhetjük túl, ha feltárjuk, kétségbe vonjuk, és újakkal helyettesítjük kultúránk néhány alapvető meggyőződését. Olyan meggyőződéseket, amelyeket annyira alapvetőnek tartunk, hogy normális esetben eszünkbe sem jut megkérdőjelezni őket. Ám éppen azoktól a meggyőződésektől a legnehezebb megszabadulnunk, amelyek a múltban a legtöbb sikert hozták számunkra. Ilyen meggyőződés az is, hogy jónak tartjuk a magas termékenységet. Ahogy a szerkesztő fogalmaz rögtön az előszó első oldalán: *„Még mindig sokfelé lehet azonban találkozni a »szex gyanús, a termékenység dicséretes« hozzáállással. Történelmi elterjedtségét főleg annak köszönhetette, hogy a természeti erőforrások bőségének sokezer éves időszakában megfelelt a gazdasági, katonai és népesedési verseny egyéni és csoportos érdekeinek...”* (7. o.)

Ugyanakkor a tabudöntögetéshez nemcsak a bátorság társítható, hanem az is, hogy a tabudöntögetők rendszerint kilendítik az ingát a másik irányba, azaz túl nagy jelentőséget tulajdonítanak a tabuként kezelt dolognak. Sajnos ennek a kötetnek, illetve szerkesztőjének sem sikerült elkerülnie ezt a csapdát: a valósnál fontosabbnak véli a népességrobbanást a környezeti problémák kialakulá-

* Dr. Takács-Sánta András ökológus, a Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán a Környezettudományi Centrum egyetemi adjunktusa.

sában. Például Simonyi – aki nemcsak szerkesztője, hanem fő szerzője is a szöveggyűjteménynek – a legfőbb fenntarthatósági cselekvésnek tekinti a „túlnépesedés” megállítást, sőt egy helyütt (43. o.) még azt is sugallja, hogy az egyedüli oka egy konkrét környezeti problémának (a fajok kihalásának).

Pedig aki tisztában van a környezeti problémák közvetlen kiváltó okait leíró, a '70-es évek óta széles körben használt ún. IPAT-formulával, az tudhatja, hogy a környezet-átalakítás mértékét (I) a népességszám (P) mellett ugyanúgy meghatározza az egy főre eső fogyasztás (A), valamint az is, hogy egységnyi fogyasztásra (gazdasági teljesítményre) mekkora környezet-átalakítás jut (T) – ez utóbbi tényező többek között attól függ, hogy mennyire környezetkímélők a használt technológiáink. A formula világosan megmutatja, hogy a három tényező közül egyiknek sincs prioritása a másik kettővel szemben, azok *együtt* okozzák a környezet-átalakítást. Vagyis teljességgel elhibázott akármelyik tényezőt is kiemelni és a többinél fontosabbnak tartani. Ráadásul különösen alaptalan így tenni a népességszám esetében, amelynek globális növekedési üteme a '70-es évek eleje óta egyre csak lassul, miközben ugyanez egyáltalán nem mondható el például az egy főre jutó fogyasztásról.

Ehhez kapcsolódóan a tabudöntögető szerkesztő/szerző abba a szokványos hibába is beleesik, hogy az általa kipécézett tabut tartja a legnagyobb. Azt állítja például, hogy miközben keveset beszélünk a „túlnépesedésről”, addig a „túlfogyasztásról” sok szó esik (49. o.). Ez utóbbi állítás még a „zöld” körökre sem mindig áll, nemhogy az egész társadalomra. Sőt, még az is erősen kétségbe vonható, hogy egyáltalán többet beszéljünk a „túlfogyasztásról”, mint a „túlnépesedésről” – vagy ha ez netán még így is van, akkor is inkább azért, mert hazánkban a fogyasztás növekszik, a népességszám viszont nem. Ugyanakkor Simonyi nagyon helyesen mutat rá arra, hogy a nagy népességszám, illetve a népességnövekedés a közhiedelemmel ellentétben nemcsak a „harmadik világ” problémája, hanem bizonyos értelemben a miénk is (például 17. o.). Hiszen például a nagyobb egy főre eső fogyasztás miatt az itthon születő gyermekek nagyobb környezetterhelést okoznak életük során, mint a szegényebb országokban világra jövők. Tehát nagymértékű fogyasztásunkból fakadóan egyáltalán nem jogos ujjal mutogatnunk a „harmadik világ” lakóira.

Nem véletlenül szerepelnek fentebb idézőjelben a „túlnépesedés” és a „túlfogyasztás” kifejezések. Bár sokan lépten-nyomon használják őket (és egyáltalán nem kivétel ez alól Simonyi sem), az IPAT-formulából könnyen kiolvasható, hogy valójában értelmetlenek, legalábbis az ökológiai fenntarthatóság szempontjából. Sem

a népesség, sem pedig a fogyasztás kapcsán nem húzható meg ugyanis olyan határ, amelyet átlépve már azok túlzott mértékéről beszélhetnénk. Mégpedig azért, mert mindig számításba kell vennünk a másik két tényezőt is. A mai hatalmas emberi népességszám sem jelentene ekkora gondot ökológiai szempontból, ha az egy főre eső fogyasztás a jelenleginél alacsonyabb volna, ha környezetkímélőbb technológiákat használnánk stb.

A népességnövekedés kapcsán sajnos számos gondolkodó vett már föl fasisztoid gondolatokat, például az emberiség egy részének kiirtását. Szerencsére ilyen elképzelések ebben a könyvben egyáltalán nem merülnek föl. Sőt, a szövegek jellemzően olyan népességszabályozási lehetőségekről szólnak, amelyek emberi jogi szempontból is üdvözlendők, különösen a nem kívánt fogadások megelőzéséről. Például a „harmadik világ” számos országában a nők oktatásának javítása és ezáltal önérdek-érvényesítő képességük növelése (170. o.) minden jóérezésű ember számára kívánatos fejlemény volna. A tanultabb, emancipáltabb nők pedig könnyebben meg tudják akadályozni, hogy a férfiak pusztán utódtermelő gépeként kezeljék őket. Ám itt nem közvetlenül avatkozunk bele a népesedési folyamatokba, a termékenység csökkenése csupán mellékhatás – és nem is kényszerekből fakad, hanem szuverén egyéni döntésekből.

A könyvben a szerkesztő írásai mellett természetesen számos további szöveg is szerepel, még hozzá remek ízléssel válogatva. Ráadásul jó részük most először olvasható magyarul. A szerzők között olyan kiváló gondolkodók is találhatók, mint például Lester Brown, Garrett Hardin, Aldous Huxley, Desmond Morris, Amartya Sen, Szent-Györgyi Albert vagy Arnold Toynbee.

Összességében mindenképp érdeme a kötetnek a bátor tabudöntögetés és ehhez szorosan kapcsolódóan a – legalábbis itthon – újszerű problémafelvetés. A benne leírtakat valószínűleg sokan fogják vitatni, sőt reméljük, hogy így lesz, hiszen ez azt jelentené, hogy komoly párbeszéd kezdődik majd erről a kulcskérdésről. *(Igazán szeretne egy gyermek nálunk és most megfoganni? – Szöveggyűjtemény globális tanuláshoz a nemzés költészetéről és az emberiség tragédiájáról; Bocs Alapítvány, h. n., 2007, 188 oldal)*